

Divisors ibèrics de plata del Narbonès

L. VILLARONGA

En els darrers temps, s'han trobat al Llenguadoc, entorn de Ruscino, Montlaures, Narbona i Ensérune, petites monedes de plata de menys d'un gram. Per al seu estudi, podem aplicar un cert paral·lelisme amb les petites monedes de plata trobades a Catalunya, del pas del segle III al II aC. Les necessitats i els recursos deuen ser els mateixos a les dues bandes dels Pirineus.

Hem cregut convenient publicar-les, encara que són poques, quasi desconegudes, i tindrem, amb la seva presència i en espera de noves informacions, l'estímul per continuar en el seu estudi.

No incloem els divisors que poden ser la conseqüència d'imitacions dels òbols de Massalia, de la roda i de les monedes «à la croix».

CATÀLEG

Per a cada moneda, donem primer el número de l'encuny d'anvers i al final el de revers. Al mig hi va el número de l'emissió, seguit d'una lletra per diferenciar les monedes.

Núm. 1.

a/ Cap femení a la dreta, davant dofi.

r/ Cavall a la dreta amb collar i el cap girat, la pota davantera dreta alçada.

Ø: 9/10 mm.

1	1a]	1	0,48, Montlaures.
2	[1b		0,48, Depeyrot 164.
	1c	2	CN 159, 11.
3	1d	3	0,44, Montlaures.

Núm. 2.

a/ Cap femení a la dreta, davant dofi i M.

r/ Cavall a la dreta amb collar i el cap girat, la pota davantera dreta alçada.

Ø: 9/10 mm.

1	2a	1	0,65, Montlaures.
2	2b		0,45, Montlaures.
3	2c	2	0,50, Montlaures, Jacquier 18, 158.

Núm. 3.

a/ Cap femení a la dreta.

r/ Cavall a la dreta amb collar i el cap girat, les potes a terra.

Ø: 9/10 mm.

1	3a	1	0,40, volts de Narbona.
---	----	---	-------------------------

Núm. 4.

a/ Cap femení a l'esquerra.

r/ Cap de cavall a la dreta, amb la crinera de punts remarcats.

Ø: 9/10 mm.

1	4a	1	0,44, Ensérune.
2	4b	2	0,43, Ensérune.
3	4c	3	0,48, Montlaures, Jacquier 18, 1996, 156.
4	4d	4	0,48, Jacquier 23, 1999, 3; Depeyrot 1678.
5	4e	5	0,27, Ensérune.

Núm. 5.

a/ Cap amb casc i plomall a la dreta.

r/ Cavall a l'esquerra, a sobre un sol del qual surten quatre raigs. Ø: 9/10 mm.

1	5a	1	0,56, Ensérune.
---	----	---	-----------------

Núm. 6.

a/ Cap amb casc i plomall a la dreta.

r/ Cabra a l'esquerra, inscripció ibèrica **ARVTA**.

Ø: 9/10 mm.

1	6a	1	0,48, Ruscino, La Pallofe 42, 2001, 2-2.
---	----	---	--

Núm. 7-8.

a/ Hipocamp a la dreta, en forma de S, darrere signe ibèric **A** i davant **U**.

L'hipocamp, abans qualificat de cavall marí, mira a la dreta i el seu cos pren el traçat d'una S, però en un encuny, l'A.3 de l'emissió 8, mira a l'esquerra i el traçat és una Z. Pel que fa a les lletres ibèriques, vegeu la figura A, on tenim una interpretació correcta que correspon a l'encuny d'anvers 1. Pel que fa a l'encuny 2

1a

1b

1c

1d

2a

2b

2c

3a

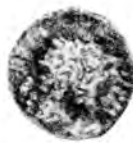
4a

4b

4c

4d

4e

d'anvers, el signe U té la forma d'una T amb una ratlla dessota, ben visible a la moneda 7g, i de l'altre no podem dir-ne res.

r/ Trofeu amb l'escut al centre, al voltant inscripció ibèrica **KuE KiA**. La lectura proposada per García i Montañés (vegeu figura A) és acceptable pels quatre signes KuEKiA, però el que es llegia per R és el peu del trofeu i i el punt que separava la R i la Ki és la part superior del trofeu, ben visible a la moneda 7e. De totes maneres, el signe Ki és dubtós.

1	$\left[\begin{array}{l} 7a \\ 7b \\ 7c \end{array} \right]$	1	0,35, Andalusia, AN 19, 1.
			0,35, Empordà.
			0,32, Empordà, AN 19, 2.
2	$\left[\begin{array}{l} 7d \\ 7e \\ 7f \end{array} \right]$		0,24, Fitou (Aude), CN 157, 1.
			0,25, Montlaures, Pallofe, 42 1; CN 157, 5.
			Roquefort-des-Corbières (Aude), CN 157, 4.
	$\left[\begin{array}{l} 7g \\ 7h \end{array} \right]$	2	0,22, Catellrosselló, Pallofe, 42,2-1; CN 157, 6.
			Aglí, Estagell, Pallofe, 43, CN 157, 7.
	$\left[\begin{array}{l} 7i \\ 7j \end{array} \right]$		0,396, GNC. 30009, Empúries, Guadán 17, AN 19,3.
		3	0,33, Ruscino, CN 157, 3.
3.	8	4	0,24, Ruscino, CN 157, 2.

Per a l'anvers, tenim tres encunyys, el tercer amb l'hipocamp a l'esquerra. Per al revers, són tres els encunyys ben assenyalats i indeterminable un altre. És una mostra prou fiable per determinar el nombre original d'encunyys.

TIPOLOGIA

Al'anvers, el cap femení i el dofí són molt usats en aquest temps. La M presenta un problema, i no creiem que es pugui relacionar amb les monedes emporitanes que la porten. De l'hipocamp no veiem cap lloc proper del qual en pugui resultar el model.

Del revers, el cavall i el seu cap ens recorda la tipologia cartaginesa, usada també a les monedes romanes, i seria com un record al passat. El cap de cavall és present en aquesta època a les emissions d'Arse, vegeu Ripollès 28-29, 30 i 31, de pes 1.02, 0.40, i 0.21g que porten la llegenda ibèrica. La única amb cap de cavall anepígrafa és la 32, de 0.12g, de pes molt diferent a la nostra.

El trofeu fou usat en els victoriats romans a partir del 211 aC, Crawford 44.

INSCRIPCIÓ

Unes emissions són anepígrafes, les 1, 3, 4 i 5. La 2 porta a l'anvers, davant del cap, el signe llatí M, que pot ser una S ibèrica.

5

6

7a

7b

7c

7d

7e

7f

7g

7h

7i

7j

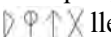

8

A

La 6 i la 7 porten inscripcions ibèriques, de les quals és difícil precisar algun dels signes. De moment, per a la 6 llegim ARVTA i a la 7, a l'anvers A i U, al revers que llegim KUEKIA.

No en podem assegurar tota la llegenda.

METROLOGIA

Estudiada la metrologia, veiem que es poden formar dos grups, l'un de pes alt format pels números 1 a 6.

$x = 0,46$ (13); $s = 0,088$; $v = 19 \%$; $IC = 0,41 / 0,51$.

L'altre de pes baix, amb els números 7 i 8:

$x = 0,30$ (9); $s = 0,064$; $v = 28 \%$; $IC = 0,26 / 0,34$.

Si provéssim d'ajuntar els dos grups, tindríem una mostra de 22 exemplars amb $x = 0,398$; $s = 0,113$; $v = 28 \%$; $IC = 0,35 / 0,44$, no acceptable com procedent de la mateixa població.

Les mostres corresponen a dos patrons, el primer de 0,46 i interval de 0,41 / 0,51 i el segon de 0,30 i interval de 0,26 / 0,34.

El primer, el de 0,46, podria ser un hemiòbol de la dracma emporitana, com els divisors ibèrics imitant la moneda emporitana. El segon, el de 0,30, és un hemiòbol dels òbols massaliotes de la roda i la meitat dels divisors oficials d'Emporion, que són un tetratemorion de la dracma emporitana.

NOMBRE ORIGINAL D'ENCUNYS

La mostra és molt reduïda per aplicar els mètodes de determinar el nombre d'encunys; solament en el cas dels números 7 i 8, dels quals tenim uns coeficients de 3,66 i 2,75 monedes per encuny, trobem la probabilitat que siguin quatre els encunys totals de l'emissió.

Pocs encunys per a unes monedes tan petites dona un total d'encunyació molt reduït.

Crida l'atenció, especialment per a les monedes del grup 7, la grandària petita del cospell per l'encuny que seria més gran, puix no hi ha cap moneda que sigui completa. Sempre resulta retallada.

CIRCULACIÓ

Les monedes 1 a 6 han estat trobades entorn de Narbona; en canvi, les 7 i 8, cap a l'Aude, Ruscino i Empúries.

Les àrees de dispersió coincideixen amb el patró de pes usat.

El més proper a Catalunya, monedes 7 i 8, usa el mateix sistema que les imitacions ibèriques emporitanes; en canvi, el més allunyat, monedes 1 a 6, el de les imitacions massaliotes, provinent de Massàlia i més proper a aquell taller.

BIBLIOGRAFIA

- BÉNÉZET, J.; LENTILLON, J. P. «Les divisions d'argent à l'hippocampe et légende ibérique, quatre nouvelles découvertes dans l'Aude et les Pyrénées Orientales, quelques propositions». *Cahiers Numismatiques*, núm. 157 (2003), p. 3-10.
- CRAWFORD, M. *Roman Republican Coinage*. Cambridge: Cambridge University Press, 1974.
- DEPEYROT, G. *Le numeraire celtique. I. La Gaule du Sud-Est*, Wetteren: Moneta, 2002.
- FISCHER, B.; JACQUIER, P.-P. «Nouvelles oboles de Narbonnaise». *Études Celtiques*, núm. XXXII, p. 73-86.
- GARCIA GARRIDO, M.; MONTAÑÉS, J. «Divisores de plata inéditos o poco conocidos de la Hispania Antigua». *Acta Numismática*, núm. 19, p. 1989, 51-53.
- GUADÁN, A. M. de. *Las monedas de plata de Emporion y Rhode*, Barcelona, 1968.
- JACQUIER, llistes de vendes.
- La Pallofe*, núm. 42 (2001), p. 35-36; núm. 43 (2001), p. 32
- LAROSAS, CH.; CHEVILLON, J.-A. «Languedoc occidental: la série au cheval et à l'Uraeus d'influence punique ou ibéro-punique». *Cahiers Numismatiques*, núm. 159 (2004), p. 9-14.
- RIPOLLÈS, P. P.; LLORENS, M. DEL MAR. *Arse - Saguntum. Historia monetaria de la ciudad y su territorio*, Valencia: Arse, 2002.
- ROUZAUD, H. *Journal de trouvailles archéologiques, extrait du relevé concernant Montlaures*, *Bouletin de la Commission Archéologique de Narbone*, núm. 34 (1972), 1-34 rt 36 (1976).
- SOLIER, Y.; RICHARD, J.-C. «Les monnaies de l'oppidum de Pech-Mao». *BSFN* (1979), p. 540.
- VILLARONGA, L. *Les dracmes ibériques i llurs divisors*. Barcelona: IEC; SCEN, 1998, p. 50-53.

ADDENDA

Redactat aquest article ens arriba el de J. BÉNÉZET, «Un nouveau type de revers pour les monnaies à l'hippocampe», *Acta Numismatica*, núm. 36 (2006), p. 31-34, en el qual es parla d'una sèrie de les monedes d'hipocamp, però donant una sola il·lustració de la peça inèdita i el seu dibuix. És una aportació important que no podem aprofitar en no ser il·lustrades les altres monedes.

